

Правовий статус наглядової ради акціонерного товариства за кордоном

Кравець В. І.

аспірантка кафедри судочинства

Навчально-науковий юридичний інститут

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

вул. Шевченка, 44а, Івано-Франківськ, Україна

orcid.org/0000-0002-3157-5566

victoria.kravets@i.ua

Ключові слова:

акціонерне товариство, наглядова рада, корпоративне управління, акціонер, компетенція.

Проаналізовано міжнародні особливості створення та діяльності наглядової ради за кордоном, яка є одним із ключових органів управління акціонерного товариства. Наглядова рада акціонерного товариства створюється з метою стратегічного планування, розв'язання поточних завдань товариства.

Через свою компетенцію наглядова рада займає найважливіше місце в системі органів управління акціонерного товариства. Грамотна організація діяльності наглядової ради є запорукою ефективного управління в акціонерному товаристві. У статті розглядається правовий статус наглядової ради акціонерних товариств за законодавством Австрії, Німеччини, Польщі, Франції та США. Зображено роль, визначено компетенцію діяльності наглядової ради в іноземних акціонерних товариствах, в тому числі шляхом порівняння наглядової ради в державах однорівневої та дворівневої системи корпоративного управління.

У статті досліджуються кількісний склад, порядок обрання членів, порядок скликання засідання, компетенція наглядової ради акціонерного товариства шляхом аналізу й порівняльного дослідження наглядової ради як органу акціонерного товариства в таких країнах, як Австрія, Німеччина, Польща, Франція та США.

Так, автором визначено особливості діяльності наглядової ради в кожній із держав: в Австрії здійснення контролю за діяльністю правління є основним завданням наглядової ради. Наглядова рада має повноваження перевіряти документацію товариства й щорічний фінансовий звіт, публікувати власний звіт, скликати загальні збори акціонерів. У Німеччині наглядова рада контролює ведення справ акціонерного товариства, має право перевіряти торгові книги товариства, майнові об'єкти, залучати до роботи експертів. У Польщі наглядова рада здійснює постійний нагляд. Крім того, призначає та відкликає членів правління, визначає розмір їх винагороди, з важливих приводів може також тимчасово відсторонити від дій членів правління та делегувати власних. У Франції найважливіша функція наглядової ради полягає в контролі за діяльністю правління, в призначенні й відкликанні членів правління. Крім того, наглядова рада здійснює перевірку річного звіту, надає кредити членам наглядової та адміністративної ради. У США основним завданням Ради директорів є захист інтересів і збільшення доходів акціонерів. Рада директорів часто утворює постійні комітети для розробки рекомендацій щодо розв'язання деяких вузьких питань.

Legal status of the supervisory board of a joint-stock company abroad

Kravets V. I.

Postgraduate Student at the Department of Legal Proceeding

Educational-Scientific Institute of Law

of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

Shevchenko str., 44a, Ivano-Frankivsk, Ukraine

orcid.org/0000-0002-3157-5566

victoria.kravets@i.ua

Key words:

joint-stock company, supervisory board, corporate governance, shareholder, competence.

The international peculiarities of creation and activity of the supervisory board abroad, which is one of the key governing bodies of the joint-stock company, are analyzed. The supervisory board of a joint-stock company is created for the purpose of strategic planning, solving current tasks of the company. Due to its competence, the supervisory board occupies the most important place in the management system of the company. Proper organization of the supervisory board is the key to effective management in a joint-stock company. The article considers the legal status of the supervisory board of joint-stock companies under the laws of Austria, Germany, Poland, France and the United States. The role is reflected, the competence of the supervisory board in foreign joint-stock companies is determined, including by comparing the supervisory board in the states of one-tier and two-tier corporate governance system.

The article investigates the quantitative composition, the procedure for electing members, the procedure for convening a meeting, the competence of the supervisory board of the company by analyzing and comparative study of the supervisory board as a body of the company in countries such as Austria, Germany, Poland, France and USA.

Thus, the author identifies the features of the supervisory board in each of the states: in Austria, the control over the activities of the board is the main task of the supervisory board. The Supervisory Board has the authority to check the company's documentation; check the annual financial report, publish your own, convene a general meeting of shareholders. In Germany, the supervisory board oversees the conduct of the company's affairs, has the right to inspect the company's trade books, property, and to involve experts. In Poland, the supervisory board also provides ongoing supervision. In addition, appoints and recalls members of the Management Board, determines the amount of their remuneration, for important reasons may also temporarily remove from the actions of members of the Management Board and delegate their own. In France, the most important function of the supervisory board is to oversee the activities of the board, to appoint and recall board members. In addition, the supervisory board audits the annual report and provides loans to members of the supervisory and administrative boards. In the United States, the main task of the Board of Directors is to protect the interests and increase the income of shareholders. The board of directors often sets up standing committees to make recommendations to address some narrow issues.

Постановка проблеми. У кожній країні структура корпоративного управління має певні характеристики або елементи, які відрізняють її від інших країн. Натепер в акціонерних товариствах розвинених країн сформувалися дві моделі корпоративного управління: однорівнева або дворівнева система.

Наприклад, у США, Великобританії, Італії, Швейцарії, Бельгії діє однорівнева модель ради (one-tier board model), яка передбачає об'єднання функцій управління та нагляду в єдиному органі.

В Німеччині, Франції, Фінляндії, Нідерландах функціонує дворівнева модель ради (two-tier board

model) – функції управління та нагляду виконуються різними органами, тобто різними радами [1, с. 79]. На відміну від однорівневої моделі, до складу наглядової ради не можуть входити керівники. Наглядова рада вибирає членів правління, але не може втручатись в керівництво поточною діяльністю акціонерного товариства.

Таким чином, функції нагляду за кордоном виконуються по-різному. Тому питання потребує окремого аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика корпоративного управління та участі наглядової ради в ньому досліджувалась такими вченими, як В.А. Васильєва, А.В. Зеліско, О.Р. Кібенко, В.Н. Ключко, А.В. Мягкий, Ю.И. Пугач, Е.А. Сушко й інші.

Але питання порівняння місця наглядової ради в системі корпоративного управління за кордоном значною мірою залишились поза увагою.

Тому **мета статті** полягає в тому, щоб дослідити правовий статус наглядової ради акціонерного товариства за кордоном.

Виклад основного матеріалу. Як в Україні, так і в Австрії в корпоративному управлінні існує три органи управління. В акціонерному товаристві наглядова рада слідує за діяльністю правління. Цих органів повноваження чітко розмежовані.

Законом Австрії про акціонерні товариства (*Aktiengesellschaft*) визначено, що наглядова рада обирається на загальних зборах товариства строком до 5 років. Важливе те, що наймані працівники товариства не можуть входити до її складу, а можуть бути особи тільки з відповідною кваліфікацією. Щодо професійних якостей, вагомою є кваліфікація, в якій акціонерне товариство здійснює підприємницьку діяльність. До її складу входить щонайменше 3 члени, хоча статутом їх число може бути збільшено до 20.

Для здійснення членами наглядової ради своїх функцій ефективно обмеження щодо максимальної кількості членів наглядової ради в складі 10 осіб; у такому випадку голос голови прирівнюється до двох голосів. Для об'єднань підприємств максимальне число становить 20 осіб; окремі правила застосовуються до товариств, акції яких пройшли процедуру лістингу.

Щодо повноважень, варто зазначити, що здійснення контролю за діяльністю правління є основним завданням наглядової ради. Наглядова рада має повноваження перевіряти документацію товариства; перевіряти щорічний фінансовий звіт, публікувати власний звіт, а також скликати загальні збори акціонерів.

Також наглядова рада у визначених випадках бере участь у правлінні товариства. Наприклад, щодо таких правочинів, як купівля, продаж чи застава нерухомості; відчуження акцій; створення

чи ліквідація філій ц представництв є необхідною згода наглядової ради.

Статутом можуть визначатися інші питання, що належать до компетенції правління, які потребують схвалення наглядової ради. Наглядова рада уповноважена представляти товариство у правовідносинах з правлінням, а також у випадку подання позову проти його членів [2, с. 61].

Розглянемо особливості діяльності наглядової ради в Німеччині, яка вважається яскравим зразком дворівневої моделі.

Так, діяльність наглядової ради в акціонерних товариствах регулює Закон Німеччини про акціонерні товариства (1965 р.).

У Німеччині функції управління компанією покладені на виконавчий орган, і функції ці дуже чітко закріплені законодавством і не перетинаються з функціями наглядової ради, які покликані контролювати діяльність компанії. Мало того, члени виконавчого органу не можуть водночас бути членами наглядової ради.

Мінімальна кількість членів наглядової ради – три особи. Положення статуту можуть визначити більше число осіб за умови, що воно ділиться на три. Максимальна кількість членів наглядової ради залежить від розміру статутного капіталу акціонерного товариства. якщо розмір статутного капіталу до 1,5 млн євро, то максимальне число членів наглядової ради – 9 осіб; якщо розмір статутного капіталу понад 1,5 млн євро, то максимальне число членів наглядової ради – 15 осіб; якщо розмір статутного капіталу понад 10 млн євро, то максимальне число членів наглядової ради – 21 особа. У Німеччині наглядова рада – обов'язковий орган навіть для маленьких акціонерних товариств.

Членом наглядової ради може бути тільки фізична, повністю дієздатна особа. Член наглядової ради не може бути одночасно членом правління, а також заступником члена правління.

У засіданнях наглядової ради та її комітетів не повинні брати участь особи, що не входять ні в наглядову раду, ні в правління. Члени наглядової ради обираються загальними зборами акціонерів. Наглядова рада повинна проводити два засідання кожних пів року.

Наглядова рада контролює ведення справ акціонерного товариства, має право перевіряти торгові книги товариства, майнові об'єкти, залучати до роботи експертів. Ведення справ не може бути доручено наглядовій раді.

Однак Закон Німеччини про акціонерні товариства (1965 рік) встановлює, що статут або наглядова рада повинні передбачити право наглядової ради розв'язувати певні види угод. Власні завдання наглядова рада не може дозволяти виконувати іншим особам [3, с. 63].

У Польщі наглядова рада (*radanadzorcza*) в приватному акціонерному товаристві складається з не менше 3 членів, а в публічному товаристві – з не менше 5 членів, які призначаються та відкликаються загальними зборами акціонерів, якщо в статуті товариства не визначено іншого.

У наглядовій раді акціонерного товариства Польщі діє заборона сумісництва посад (*zakaz łączenia stanowisk*) членів наглядової ради й ревізійної комісії. Такі особи не можуть виконувати одночасно ні функції члена правління, ні функції представництва товариства, юрисконсульта, інших посад, які підлягають безпосередньо члену правління або ліквідатору.

Наглядова рада у всіх сферах діяльності товариства здійснює постійний нагляд. Також виконує такі повноваження, як: призначення та відкликання членів правління, визначає розмір їх винагороди, з важливих приводів може також тимчасово відсторонити від дій членів правління та делегувати власних членів до тимчасового, але не довшого ніж 3 місяці виконання повноважень члена правління, представляє товариство в угодах і спорах із членами правління.

Важливою є можливість наглядової ради вимагати скликання та самостійно скликати загальні збори акціонерів і здійснювати оскарження їх рішення.

Рішення наглядової ради приймаються зазвичай на засіданнях безумовно більшістю голосів за наявності кворуму щонайменш 50 відсотків. Статутом може бути визначено можливість прийняття рішень ради в письмовій формі або за допомогою засобів комунікації на відстані (е-майл, телефон, телеконференція) [4, с. 121].

У Франції найважливіша функція наглядової ради полягає в контролі за діяльністю правління (адміністративної ради), а також у призначенні й відкликанні членів правління (адміністративної ради). Крім того, наглядова рада здійснює перевірку річного звіту, надає кредити членам наглядової та адміністративної ради. Законодавчо встановлена заборона на одночасну участь в адміністративній і наглядовій рада, тому що останній наділений контрольними й координувальними функціями.

Зазвичай члени наглядової ради обираються на загальних зборах акціонерів. У деяких випадках статут може передбачати право певних акціонерів на призначення до однієї третини складу наглядової ради, якщо чисельність працівників підприємства перевищує 500 осіб, то 1/3 членів ради повинна містити представників працівників товариства. Наглядова рада є колегіальним органом, рішення якого приймаються більшістю присутніх, затверджений товариством внутрішній регламент або статут може передбачати різний

порядок прийняття рішень наглядовою радою. Для розв'язання поточних питань допускається можливість заочного голосування за допомогою відеоконференції або шляхом обміну листами по факсу, повідомлень телефоном.

Очолоють наглядову раду голова і його заступники. Члени ради мають право створювати комітет зі свого складу, наділений повноваженнями по зовнішньому представництву суспільства, розв'язувати питання надання членам адміністративної ради кредитів і так далі.

Наглядова рада здійснює функції контролю за звітами адміністративної ради, перевіряє наявні товарні цінності й так далі.

Статут може встановлювати обмеження на певні види діяльності, для здійснення яких необхідне отримання згоди наглядової ради. Закон наказує необхідність отримання дозволу наглядової ради на всі операції, пов'язані із заставою, поручительством і гарантіями [5, с. 887].

Якщо взяти до уваги США як зразок однорівневої ради, то особливістю корпоративного права США є відсутність дотепер єдиного федерального закону, що регулює діяльність акціонерних товариств. В основному правове становище корпорацій визначається законами окремих штатів (за винятком законодавства про цінні папери та їх обігу) [6, с. 75].

У цілому корпоративне управління в США має ряд загальних для всіх штатів рис. Так, в американських корпораціях заведена однорівнева система управління: загальні збори акціонерів і рада директорів.

Основним завданням Ради директорів є захист інтересів і збільшення доходів акціонерів, тобто висока якість корпоративного управління. Рада директорів складається із зовнішніх (незалежних) і внутрішніх (керівників) директорів, які призначаються Зборами акціонерів і підзвітні йому. Внутрішні директори є одночасно керівниками – менеджерами компанії, а незалежні – ніяк не пов'язані ні з менеджментом компанії, ні з контрагентами або афілійованими особами, що зумовлює незалежність їх суджень і пропозицій. Генеральний директор компанії призначається Радою директорів й нерідко очолює його.

Загальна кількість членів Ради директорів залежить від розміру компанії, а частка зовнішніх директорів становить не більше 50% (але не менше 1 людини) від загального числа членів Ради директорів.

Такий розподіл не випадковий, адже стратегічне керівництво компанією повинно залишатися в руках тих, хто знає компанію «зсередини», але й незалежні думки повинні враховуватися. Мало того, чим вище співвідношення незалежних директорів до внутрішніх в одноланковій структурі корпоративного управління, тим менше ризик

того, що керувальні директори контролюватимуть самі себе, адже, перебуваючи в складі Ради директорів, вони виконують дві ролі.

Рада директорів часто утворює постійні комітети для розробки рекомендацій щодо розв'язання деяких вузьких питань: виплати винагороди менеджменту (комітет по заробітній платі), організації зовнішнього й внутрішнього аудиту (комітет з аудиту) і так далі [7, с. 83].

Висновки. У різних державах наглядова рада займає ключову роль у корпоративному управлінні.

Шляхом порівняльного аналізу розглянули кількісний склад, порядок обрання членів, скликання засідань, компетенції наглядової ради в акціонерних суспільствах у досліджуваних державах: Австрії, Німеччині, Польщі, Франції та США. Однак, незалежно від назви елементів, таких як законні інтереси, права, обов'язки, правовий статус залишається однаковим зовні.

Однак багато внутрішніх питань покладається на законодавство кожної держави й установчий документ, який регулює основні положення акціонерного товариства, зокрема наглядової ради.

Література

1. Maassen G.F. An international comparison of corporate governance models. 2002. URL: https://docviewer.yandex.ua/?url=http://repub.eur.nl/pub/8028/Maassen_9789090125916.pdf&name=Maassen_9789090125916.pdf&lang=en&c=5706647ccf7f (last accessed: 20 April 2016).
2. Корпоративне право Австрії та України : монографія / В.А. Васильєва, О.Р. Ковалишин, В. Робертсон та ін. ; за ред. проф. В.А. Васильєвої. Івано-Франківськ, 2015. 250 с.
3. Сушко Е.А. Наблюдательный совет акционерного общества в Германии, Китае, Украине: сравнительный анализ. *Закон и право*. 2013. № 2. С. 62–66.
4. Корпоративне право Польщі та України : монографія / В.А. Васильєва, Г. Анджей, О.Р. Ковалишин ; за заг. ред. проф. В.А. Васильєвої. Івано-Франківськ, 2016. 377 с.
5. Терновая О.А. Правовой статус органов управления акционерных обществ во Франции и в России. *Журнал зарубежного законодательства и сравнительного правоведения*. 2015. № 5 (54). С. 884–889.
6. Ключко В.Н. Управление акционерными обществами за рубежом : историко-правовые аспекты. *Российское предпринимательство*. 2005. № 6. С. 74–76.
7. Пугач Ю.И. Сравнение систем корпоративного управления в компаниях Соединенных Штатов Америки и Федеративной Республики Германии. *Право и современные государства*. 2015. № 1. С. 82–83; 84–85.

References

1. Maassen G.F. (2002) An international comparison of corporate governance models. Retrieved from: https://docviewer.yandex.ua/?url=http://repub.eur.nl/pub/8028/Maassen_9789090125916.pdf&name=Maassen_9789090125916.pdf&lang=en&c=5706647ccf7f. (accessed 20 April 2016).
2. Vasylieva, V.A., Kovalyshyn, O.R., Viktoriia Robertson (et al.) (2015). *Korporatyvne pravo Avstrii ta Ukrainy* [Corporate law of Austria and Ukraine]. V.A. Vasylieva (ed). IvanoFrankivsk (in Ukrainian).
3. Sushko E.A. (2013). Nabljudatel'nyj sovet akcionernogo obshhestva v Germanii, Kitae, Ukraine: sravnitel'nyj analiz. [Supervisory Board of the Joint Stock Company in Germany, China, Ukraine: Comparative Analysis]. *Zakon i pravo*, vol. 2, pp. 62–66.
4. Vasylieva, V.A., Herbet, Andzhei, Kovalyshyn, O.R. (et al.) (2016). *Korporatyvne pravo Polshchi ta Ukrainy*. [Corporate law of Poland and Ukraine]. V.A. Vasyliev (Ed.). Ivano-Frankivsk (in Ukrainian).
5. Ternovaja O.A. (2015). Pravovoj status organov upravlenija akcionernyh obshhestv vo Francii i v Rossii. [Legal status of governing bodies of joint stock companies in France and in Russia] *Zhurnal zarubezhnogo zakonodatel'stva i sravnitel'nogo pravovedenija*, vol. 5 no. 54, pp. 884–889.
6. Kljuchko V.N. (2005). Upravlenie akcionernymi obshhestvami za rubezhom istoriko-pravovye aspekty [Management of joint stock companies abroad historical and legal aspects] *Rossijskoe predprinimatel'stvo*, vol. 6, pp. 74–76.
7. Pugach Ju.I. (2015). Sravnenie sistem korporativnogo upravlenija v kompanijah Soedinennyh Shtatov Ameriki i Federativnoj Respubliki Germanii. [Comparison of corporate governance systems in companies in the United States of America and the Federal Republic of Germany] *Pravo i sovremennye gosudarstva*, vol. 1, pp. 82–83, 84–85.